Den helige Vilhelm. Ett danskt helgon.

Av Sven Rosborn

Nattens mörker bryts av gryningsljuset långfredagsmorgon i Herrens år 1202. En gammal man ligger på sitt yttersta. Det är en klosterabbot som nu utkämpar sin sista jordiska strid. Kampen är hård; den gamle vill invänta Herrens heliga morgon.

Jag befinner mig på en plats som nog inte många svenskar känner till, på augustinerklostret Ebelholt på norra Själland strax nordväst om Hilleröd. I dag är det en ruin men under medeltiden var detta en av Nordens stora vallfartsorter – här låg ju det stora klostret med den helige Vilhelms grav. Tusentals hjälpsökande kom varje år hit för att bli botade från olika sjukdomar. Och detta genom att dricka ett vatten där två gamla tänder gav läkande krafter. Vi börjar emellertid denna fantastiska berättelse genom att förflytta oss tillbaka till början av 1170-talet. Platsen är en ö i Roskildefjorden.

Berättelsen om den helige Vilhelms levnad är nedtecknad strax efter hans död i början av 1200-talet. Manuskriptet är både långt och innehållsrikt på detaljer, ett förhållande som utpekar den i dag okände skribenten till att vara någon av klosterbröderna i Ebelholt kloster. Berättelsen har kanske varit avsedd att läsas av påven i ett försök att få Vilhelm förklarad som ett officiellt helgon. År 1224, drygt tjugo år efter Vilhelms död, blev han också kanoniserad av påven Honorius III. Påven hade länge varit i tvivel om äktheten i de berättelser som nått Rom om mirakler och helbrägdagörelse vid Vilhelms grav. För att få klarhet hade han tillsatt en undersökningsgrupp, bestående av bl.a. ärkebiskop Andreas Sunesen, biskop Nicolaus av Oslo, biskop Bengt av Skara och biskop Peder av Roskilde. Dessa intygade att vid Vilhelms grav *"spetälska renas, sjuka helbrägdas, besatta befrias och stumma tungor löses när han står dem bi, och vad än mera vidunderligt är, han har också uppväckt och gett liv till flera döda."* Efter sådana vittnesmål var det lätt för påven att inskriva Vilhelm i helgonboken. Jag ska nedan genom manuskriptet om Vilhelms levnad söka ge en bild av ett av Nordens stora helgon, i dag sorgligt bortglömt.

Flygfoto över Ebelholts klosterruin. Överst ses klosterkyrkan och nederst resterna efter abbotens bostad.

Ett augustinerkloster hade under 1100-talet anlagts ute på Eskilsö, en

Den helige Vilhelm ses här avbildad på en kyrkomålning från 1400-talet.

ö i Roskildefjorden inte långt från Roskilde. Trots den rika bygden runt klostret var antalet munkar få. Dagordningen var föga passande för ett dylikt religiöst centrum. Bröderna var högmodiga och under årets högtider festades det friskt innanför klostrets murar. Munkarna inbjöd till dessa fester världsliga fränder och kvinnfolk och förlustade sig med starka drycker och ringdanser. Absalon, vid denna tid fortfarande biskop av Roskilde, kunde inte stillatigande åse detta kyrkliga förfall. Genom att importera en kraftfull, andlig ledare, kunde denne, genom sin livsföring, framstå som ett föredöme för danernas klosterstiftelser i allmänhet och för augustinerklostret på Eskilsö i synnerhet.

Och så en dag stod han bara där, på ängarna framför Eskilsöklostret, den fromme Vilhelm från Frankrike. Med sig hade han tre munkar som ressällskap. De sex munkarna i klostret blev förfärade. På natten höll man hemligt rådslag om hur man skulle förfara med den nye franske munken. Man beslöt att tillkalla Absalon, ovetande om att det var han som sänt bud efter Vilhelm. Absalon kom, och till munkarnas förvåning satte han Vilhelm i abbotstolen och förklarade honom som klostrets rätte ledare. Därefter ombads två av de mest motsträviga bröderna att genast lämna klostret. Resterande fyra munkar fick stanna kvar, eftersom de var så gamla att de inte längre kunde äventyra ordningen. Absalon inspekterade sedan klostrets matförråd och då han fann detta bristfälligt - i berättelsen anges skafferiet endast innehålla sex ostar och en halv skinka - överräckte han genast en större pengagåva.

Abbot Vilhelm gick nu en hård tid till mötes. De tre hjälpbröderna som han medfört från Frankrike vände snart hem igen då de inte kunde uthärda fattigdomen och den svåra vinterkylan. Vilhelm förlorade då tron på sig själv och begärde själv av Absalon att få lov att dra söderut. Absalon övertalade emellertid abboten att stanna. Samtidigt överlämnade han stora jordegendomar till klostret. Snart drabbades emellertid landet av svår hungersnöd:

”då all gröda slog fel och alla djur dog, både får och kor. De bröder som var kvar på Eskilsö kunde därför varken få smör, ej heller ost, undantaget några få, att leva av. Därför blev de upproriska; de kastade skulden för sina motgångar på sin abbot och sa: Ve oss, varför har då i vår levnadstid denna pjalter till människa, denna eländiga karl, kommit hit! Han dricker intet och äter intet, men allt klostrets bästa gods omsätter han i silver och guld och gömmer det i sina lådor, medan han pinar oss med svält, i det han ger oss trädens blad och markens örter i stället för föda.”

De desperata bröderna gick så långt att de t.o.m. planerade att genom våldshandling göra sig av med abboten; kanske genom att stoppa honom i en säck och dränka honom, kanske genom att genomborra honom med spjut eller varför inte sälja honom som slav till de vendiska hedningarna. Vilhelm undkom dock alla stämplingar mot sitt liv.

Visst var det en djupt religiös och i grund människovänlig ledare som de bortskämda augustinerna fått. Ideligen talade han om fred och enighet klosterbröderna emellan, trots att flera av dessa sökte förödmjuka honom å det grövsta. Ofta tärde

han sin kropp på ett fanatiskt sätt. När bröderna ännu vilade om natten höll han vaka och bön. Ofta föll han i gråt framför altaret över det våld och elände som fanns i världen. Ända till sin dödsstund plågade han sin kropp med hårskjortan, en grovullig klädnad som bars närmast huden.

Abbot Vilhelms största intresse ägnades kanske omsorgen om de sjuka och de fattiga. Ca 1175 hade han lyckats få ihop så mycket pengar att ett nytt kloster kunde börja byggas vid Ebelholt. Här kunde munkarna på allvar börja sitt barmhärtighetsarbete. Abboten ville nu alltid ha rikt dukade måltidsbord; inte för sin egen del utan för att det alltid skulle finnas föda åt alla de som i nöd sökte sig till klostrets härbärge. Ryktet om den märklige mannen spred sig. De 25 munkar som nu fanns i klostret hade att dagligen bespisa över hundratalet människor. Nu började också berättelser om märkliga under vid klostret att sprida sig. Flera sjuka hade blivit botade enbart genom att äta av abbotens mat. En cisterciensermunk som under längre tid lidit av kraftig heshet besökte klostret och blev botad. Abboten hade lagt handen på hans strupe efter att först ha gjort korstecknet varefter han sagt: *"Guds son helbrägda dig!"* Cisterciensermunken spred vitt och brett ryktet om att det fanns en klosterföreståndare i augustinerklostret Paraklet - dvs. Ebelholt - som kunde bota människor i Guds namn.

Vilhelm gick att möta sin Gud den 6 april 1202 i sitt 98 år. Många gånger har jag i klosterruinen stått på hans dödsplats och för olika utflyktsgrupper läst om hur detta gick till. Historien blir på detta

Dessa tegelpelare bar en gång upp takvalven till munkarnas matsal vilken i klostren alltid låg i klosterlängan mitt emot klosterkyrkan.

Från denna brunn inne i klosterkyrkan hämtade munkarna upp det vatten där den helige Vilhelms tänder gav en livgivande kraft för alla de sjuka som kom till klostret.

sätt mycket gripande. För ett ögonblick förvandlas ruinplatsen till en abbots privata rum. Vi kan nämligen genom ett ögonvittnes berättelse följa en hängiven kristens sista stunder i jordelivet på just den plats där vi står:

”Om skärtorsdagen skred han upp till altaret för att förrätta den heliga handlingen, och då han efter sedvanligt skick hade gett bröderna syndaförlåtelsen, och de också hade mottagit den heliga nattvarden av hans händer, och mässan var firad, gick han med de övriga bröderna bort för att hos de fattiga mottaga Kristus och utförde Hans befallning under stor andakt från deras sida. Och då detta var till ända, gick han in för att hålla den sista måltiden med lärjungarna. O! Vilken välsignad måltid var inte detta! Vem mäktar i ord skildra, vilken blid blick och vänlig uppsyn den mannen gav alla som var närvarande vid detta gästabud.

Efter att Vilhelm hade rest sig från måltiden, ville han tvätta sina lärjungars fötter; men då han drabbades av en fruktansvärt häftig smärta i sidan, tilläts detta honom inte. Han satte sig då åter för att bedja. Då hans svaghet nu ökade, blev han ledsagad till sin säng för att vila. Resten av dagen och halva natten led han stora smärtor. Senare dämpades denna smärta och han fick en lätt feber.

Och då han började förlora sina krafter, skedde det, att klosterbröderna bad honom att han ville sörja för sitt väl och mottaga den heliga salvningen. Då de försökte att övertala honom därtill, sade han: ’Jag har det inte som ni tror; jag känner inga smärtor, ingen svaghet i kroppen. Jag önskar att

Ett kvinnligt kranie som uppvisar spår efter syfilis. Benanalyser visar att munkarna försökt bota med kvicksilver.

man reder mig en säng i koret, för att jag nästa natt kan vara med till gudstjänst i anledning av Herrens uppståndelse! De svarade då att han på inga villkor kunde orka höra sången.

Medan han nu led, blev de klosterbröder utvalda som skulle vaka vid nattjänsten och hålla vakt hos honom. I den heliga natt för Herrens uppståndelse kallade så Vilhelm till sig en av de vakande och sa: 'Du vet, min son, att en ny högtid stundar, vilken bör firas med ära av allt folket; vi bör därför iföra oss nya kläder. Hämta mig den klädning, du har gömt.' Den andre förstod, vilken klädning han talade om, gav honom en ny hårskjorta, tog den gamla av honom och iklädde honom den nya. Återigen påmindes han av de närvarande att låta mottaga den sista oljan. Han svarade dem: 'Tillåter var Herre Jesus Kristus det, vill jag vänta, tills det blir dag.'

Samtidigt sysslade brödernas församling med den heliga natts gudstjänst och lovsången. När natten nästan var förbi kom en av vakarna hastigt inspringande i kyrkan och tillkännagav hans snart stundande bortgång. Just då svann nattens mörker och den heliga dags morgonröda visade sig, som den Guds man hade sagt, han ville bida. Och medan man sjöng det responsorium, vari de kom och salvade Jesus, gick priorn med några tillkallade bröder ut från koret med den heliga salveoljan för att med den salva den ärevördige fadern, som redan låg i dödskamp. Då de närvarande närmade sig återupprepade den Guds helige man flera gånger blott detta ende ord: 'Snart, snart! Efter salvningen blev han lagd på aska och hårskjorta för att i överensstämmelse med den heliga Martinus lära dö som en kristen i aska och hårskjorta. Efter man gjort detta uppgav han sin ande."

Under sin ålders höst hade abbot Vilhelm drabbats av tandvärk och fick i anledning härav två tänder utdragna. Dessa gav han till klosterbrodern Saxe och bad honom att vakta dem väl. Den förbryllade klosterbrodern hade tagit emot gåvan utan att egentligen veta varför. Efter abbotens död insåg man emellertid relikernas vidunderliga kraft. Upptäckten skedde en dag innanför klostrets väggar. Vi läser i texten från tidigt 1200-tal:

"Det fanns vid den tiden en elev vid klosterskolan vid namn Grimolf som var 15 år gammal och led av fallandesjukan (epilepsi). En dag då han var slagen till jorden av sjukdomen och låg där och vältrade sig och fradgade sa abboten Richard till skrivaren i hans följe: 'Se hur ynkligt den klerk pinas. Skynda dig och tvätta vår faders tand i vatten och häll det vattnet i hans mun, så kan vi pröva vilken kraft den tanden har.' Skrivaren lydde, men då han skulle hälla den läkande vätskan i den sjukes mun kunde han inte komma till, för denne höll tänderna fast sammanbitna. Han tog därför en kniv,

bände upp munnen och hällde vattnet i honom. Då den sjuke hade smakat vattnet, började han sucka och stöna som om han fått i sig sjudande olja. Efter några timmar reste han sig helbrägdad. Efter detta drabbades han aldrig mera av sjukdomen."

Vilhelms tand marknadsfördes nu som ett läkande medikament. Dagligen portionerade bröderna ut litervis med vatten i vilket tanden legat. Och visst hjälpte det. Otaliga vittnesberättelser visar detta. En bonde med namnet Vidar hade en hustru som låg i barnsäng men barnet kom inte ut. Barnet dog ofött och hustrun var på väg att stryka med, men så pressade mannen ner lite tandvatten i henne och se, då framfödde hon det döda barnet. En präst, Laurentius, hade som officiell älskarinna - präster fick ju inte vara gifta - en bondflicka i byn Gjörlöse som drabbades av den dödliga sjukdomen *"helig eld"*, dvs. ansiktsrosen. Prästen visste emellertid råd, ilade till klostret efter vatten och trots sitt "syndiga" leverne blev flickan strax frisk igen.

Berättelserna om miraklen vid Vilhelms grav och med hans tand är många. Man får tro vad man vill, en sak är i varje fall säker - klostret tjänade pengar på verksamheten. En allmosa till bröderna borde ju öka möjligheten att bli frisk. Misslyckades försöket berodde det kanske på att gåvan varit för liten. Påven framstod själv som skicklig marknads-

Ett besök på klostrets skelettmuseum ger tid till eftertanke.

förare när han, endast åtta dagar efter att ha förklarat Vilhelm som helgon, proklamerade 40 dagars avlat till alla som för sina synders skull besökte hans grav. Man slapp alltså 40 dagar i skärselden efter sin död.

Nej, Vilhelms tänder finns tyvärr inte kvar. Vi kan således inte numera utröna deras magiska kraft. De försvann när klostret lades ner och förstördes efter det att reformationen införts i Danmark på 1530-talet. Men platsen finns där. I dag görs entrén till klosterruinerna genom ett skelettmuseum. Här har man samlat de skelett som påträffats vid utgrävningar i klostret. Här kan man studera hur munkarna utfört olika kirurgiska ingrepp men också sjukdomar som på olika sätt visar sig i skeletten. Det är en plats där tystnad råder utan tillsägelse. Man blir tagen och eftertänksam. Har du inte varit på Ebelholt har du verkligen missat något både sevärt och tänkvärt.

